

EL RAVAL, UN BARRI SEMPRE EN CONSTRUCCIÓ

La construcció d'equipaments culturals com a estratègia de desenvolupament de l'espai públic porta implícits elements del decàleg mūtāre, com ara crear oportunitats perquè les persones visquin i s'apropiïn de la cultura o bé afavorir el desenvolupament sostenible: social, econòmic i mediambiental.

El barri barceloní del Raval és un exemple paradigmàtic de l'ús de la cultura com a instrument per canviar l'estat de les coses. El 1980 s'aprovava un projecte liderat per l'arquitecte Lluís Clotet que, amb el nom Del Liceu al Seminari, va determinar el futur del barri, fins al punt que ha inspirat les polítiques urbanístiques en aquesta part de Ciutat Vella fins a la dècada de 2010. De fet, el trasllat de l'Escola Massana a la nova plaça de la Gardunya el 2017 en seria la culminació. Connotat sempre en els marges —el suburbi, el foramuralla, el traster, el pati del darrere— però amb una centralitat real i simbòlica brutal, el Raval d'avui sobreviu, ple d'humanitat, als embats colossals que provoca el nostre temps i que posen en risc la seva identitat, però també la possibilitat d'una vida digna per a molts dels que l'habiten.

Dirigit per José Luis Guerín i guardonat amb el Goya al Millor Documental el 2001, *En construcció* és un bon punt de partida per situar-nos en l'última gran transformació urbanística del Raval. Durant dos anys, entre el 1998 i el 2000, el cineasta va copsar instants del dia a dia al barri a través de diversos veïns que hi veien la vida —i les grues— passar. S'hi acabava d'obrir una gran via que s'havia de convertir, en paraules de la desapareguda periodista Patricia Gabancho, en una «insòlita espinada vitalitzadora» al barri. Era la futura rambla del Raval —s'acabaria inaugurant el setembre del 2000—. La seva construcció va suposar la demolició de 5 illes de cases, 62 edificis, 1.300 habitatges i 300 locals entre els carrers de Sant Ramon, Sant Oleguer, Nou de la Rambla i Marquès de Barberà. Unes sis mil persones van haver de marxar de casa seva, els propietaris van ser expropiats i en alguns casos reubicats en finques noves, i els llogaters, desplaçats. Les converses i el quefer quotidians d'una prostituta adolescent i el seu nòvio que aspira a entrar a la Legió, d'un marí que busca una habitació al barri, i d'un pare paleta i el seu fill encofrador que fan feina a les noves finques que s'hi aixequen, mostren la realitat orgànica d'una petita parcel·la en un dels barris de Barcelona més carismàtics però també més castigats del segle XX.

Enllestides les noves finques, Guerín ens mostrava les converses dels potencials compradors en les visites comercials als nous immobles: «Esperemos que, con los años, todo esto sean casas nuevas y las vistas sean mucho más bonitas», se sent. Però, ¿d'on sortia —d'on surt encara ara— aquesta lletjor tan subjectiva del Raval? Com va escriure el poeta i antropòleg Xavier Theros, «el barri del Raval sempre ha estat un espai reclòs, d'esquena a una Barcelona propera però a vegades, molt distant. Durant molts anys, el prejudici s'ha fet argument. I aquesta distància ha marcat la imatge i l'opinió que n'han tingut els barcelonins». En ple desenvolupament del barri, el 1991, Gabancho, en un llibre dedicat a la reforma urbanística i social [sic] de Ciutat Vella, escrivia: «Caminar pel Raval glaça un xic l'espinada, quan comença a baixar la fosca i continuar endavant esdevé un acte de gosadia que depassa les forces dels passavolants».

Aquest article està il·lustrat amb el reportatge fotogràfic «Raval» fet per la fotògrafa Consuelo Bautista. Iniciat el 2004, aquest treball vol aportar una mirada intimista i humana del barri.

SAV
YOU

PARAS

A mayor
esencia,
mayor
presencia

la goz
de Comen
arta
e los cambios.
la repa
liz
con el estado

LIV A STR
Rapp

NY

EL MARGE

Efectivament, l'estigma de la marginalitat ha estat lligat al barri des dels seus orígens. Perquè *raval* vol dir precisament això, «el marge», «allò que creix fora, als extramurs». En realitat, des de la Barcelona romana, el Raval era una esplanada d'hortes que abastien la ciutat fortificada. Era, també, l'espai per on s'obrien les vies de sortida de la ciutat que desembocaven en els portals dels Tallers, de Sant Antoni i de Santa Madrona, i que més tard acabarien convertint-se en artèries principals —Carme, Hospital, Nou de la Rambla...—. Va ser entre els segles X i XIV que es van començar a edificar els hospitals i els convents que tanta falta feien a la ciutat però que ningú volia: així naixia un incipient veïnat, un espai fronterer que ja apuntava maneres, perquè, des dels marges, acollia els marginats de la societat de l'època, els malalts i els pobres. Entre els segles XV i XVI s'hi van aixecar els convents d'Elisabets, dels Àngels, les cases dels Infants Orfes, de la Misericòrdia, de la Caritat... que sobreviurien fins a la desamortització de Mendizábal del 1837. La veritable transformació del barri, però, arribaria a finals del segle XVIII, quan s'hi van instal·lar les primeres fàbriques, edificis essencials a la nova ciutat que dibuixava la Revolució Industrial i que calia allunyar del centre: els marges de la ciutat, de nou, feien la seva funció d'acollir els espais no volguts, insalubres i molestos. I, amb les fàbriques, arribarien també els habitatges dels obrers. En poc menys d'un segle, entre el XVIII i el XIX, el Raval, primer nucli industrial de l'Estat, acabaria convertint-se en un dels barris més densos d'Europa, una tendència que no faria més que agreujar-se, provocant amuntegament i epidèmies de còlera. Això, sumat a la necessitat de les autoritats de controlar un moviment obrer altament organitzat que reclamava millores de vida com ara la jornada laboral de deu hores, van ser motius de pes per enderrocar les muralles que constreïen el nucli antic, entre el 1854 i el 1859. El Pla Cerdà va fer la resta, promovent l'èxode de la població burgesa cap a l'interior de la ciutat, i deixant les classes obreres i populars al barri, on la lluita sindical i anarquista hi deixaria una empremta perenne. I així és com entraria el conegut com a Districte V al segle XX: carrers estrets i tortuosos, amuntegament humà, un anarquisme cada cop més actiu —durant la Setmana Tràgica l'anarquisme obrer va mostrar múscul amb la crema de convents i esglésies— i de nou, com ja havia passat segles enrere amb els hospitals i les fàbriques, convertit en zona d'acollida de noves activitats «necessàries» a les urbs modernes del segle XX que, tot i ser-ho, calia amagar a la rebotiga de la ciutat. La frontera física que sempre ha estat el Raval, entre el Port i la ciutat burgesa, va ser l'espai ideal per a una activitat prometedora, la de l'oci. Mentre Europa es dessagnava en una llarga guerra, Barcelona es beneficiava de la bonança econòmica que provocava la indústria de la guerra en un territori neutral, i al Districte V hi van florir els bars, les sales d'espectacle, els locals d'absenta i els *meublés*, alguns de renom internacional, com Madame Petit, un dels bordells més luxosos d'Europa, al carrer de l'Arc del Teatre. Bohemis, artistes, escriptors hi van fer vida, des de Jean Genet fins a George Bataille. És l'època en què el barri rep el sobrenom d'*El Xino*, de la ploma del periodista Paco Madrid, que el compara amb els superpoblats *chinatowns* que ja hi havia a totes les grans ciutats del món.

La Guerra Civil i la dictadura, però, van castigar durament un barri radicalment proletari, que trigaria molts anys a desfer-se —si és que ho ha acon-

seguit mai— de l'estigma vinculat a la prostitució, la delinqüència, la droga, la mala vida, els baixos fons... Convertit com mai abans en un autèntic pati del darrere, *El Xino* va caure en l'oblit deliberat durant tota la dictadura. L'arribada massiva de gent de l'interior d'Espanya als anys cinquanta i seixanta va tornar a posar el barri al límit, i arribarien els anys setanta amb un *Xino* degradadíssim i superpoblat que a la dècada següent encara hauria de patir un altre drama, l'epidèmia de l'heroïna. I sempre, el de la pobresa. El barri es va anar buidant —els veïns que podien marxaven a veïnats de la vora, com ara el Poblesec— i el 1980 només quedaven al Raval 48.000 habitants, una xifra molt inferior als 73.000 de començaments de la dècada dels setanta.

DEL LICEU AL SEMINARI

És el nom del projecte ideat pels arquitectes Lluís Clotet, Òscar Tusquets i Francesc Bassó per ordenar el Raval central i nord en un eix cultural, una centralitat simbòlica, que havia de servir per a la transformació física, social i patrimonial del barri a través de la recuperació d'edificis públics singulars, com ara els convents i els claustres, i la construcció de nous edificis. Com explica l'arquitecta i exregidora electa de Ciutat Vella Itziar González Virós, durant més de trenta anys aquest document va ser determinant en moltes decisions urbanístiques que van afectar el barri. Va ser, efectivament, el punt de partida per a la gran transformació del Raval que va començar amb el PERI (Pla especial de reforma interior), seguint les directrius de l'equip de l'arquitecte Oriol Bohigas, al capdavant del Departament d'Urbanisme durant el primer ajuntament democràtic. Als anys vuitanta, es va desenvolupar el programa d'Àrees de Rehabilitació Integrada, que va permetre dur a terme les expropiacions previstes al PERI per sanejar el barri creant nous grans espais, la higienització de bars i pensions, programes de suport social i un pla de seguretat a través d'una empresa de capital mixt, Procivesa (Promoció de Ciutat Vella, SA) i en estreta col·laboració amb l'aleshores president de l'Associació de Veïns del Raval, Pep Garcia, que exercia un ferm control social al barri. La reforma es va centrar en dues grans zones: la de la Casa de la Caritat i la Misericòrdia —on sorgirien el CCCB, el MACBA, el CIDOB, el FAD, la UB, la URL— i el Pla Central del Raval, que va suposar la construcció de la Rambla ja a finals dels anys noranta, ideada com un passadís per unir orgànicament el Raval Nord i el Raval Sud, trencant la frontera evident que significava el carrer Hospital. De fet, la nova Filmoteca a la plaça Salvador Seguí, inaugurada el 2012, o la nova Escola Massana —llargament reivindicada per la comunitat educativa— de la plaça de la Gardunya, del 2017, són en part herència d'aquell pla que s'iniciava a principis de la democràcia per sanejar, esponjar, regenerar i vertebrar el districte a través d'intervencions de «microurbanisme» que van permetre «equipar» el dens Raval a través de la cultura, com si es volgués fer justícia amb un barri castigat durant tants anys, dotant-lo d'un eix cívic que l'havia de travessar de dalt a baix i que mai abans havia aparegut en cap pla de reforma del sempre grapejat Districte V.

«DERRIBOS NO, REHABILITACIÓN SÍ»

Es llegia en una paret de cases que havia quedat nua després de l'enderroc, al film de Guerín. Oriol Bohigas sempre va ser crític amb aquells que defensaven a tota costa la conservació dels edificis del Raval perquè deia que era immoral mantenir finques que no reunien les condicions mínimes d'habitabilitat: sense desguassos, ni sanitaris, ni ventilació, llum o ascensors. En el llibre *La ciutat vella de Barcelona*, del 2003, l'aleshores director de Plans i Projectes Urbans de l'Ajuntament, Joaquim Espanyol, escrivia: «És el moment de la intervenció primmirada i altament qualificada. [...] Sabem que el sanejament mínim dels teixits antics és una opció en la direcció correcta. Quan tinguem una fàbrica urbana higienitzada que mantingui tota la cohesió i la bellesa d'una obra d'art col·lectiva, haurà de continuar encara la renovació, cèl·lula a cèl·lula, del teixit residencial, ja sigui per substitució o per rehabilitació». La realitat, però, és que gairebé quaranta anys després del primer PERI, i en ple segle XXI, al Raval encara hi ha pisos inhabitables on, tot i això, hi viu gent. Són les barraques del segle XXI, pisos pastera de llits calents, on la gent viu en condicions miserables i indignes, sovint atrapats en xarxes d'exploació, esclaus de l'entramat empresarial d'un barri on hi té molt pes una economia lligada a certes activitats i sectors —droga, prostitució, capital global— que escapen de qualsevol control. A pesar dels esforços per millorar l'espai públic del Raval —un espai públic que, en realitat, és ple d'intimitat, en un barri que fa la vida al carrer—, són precisament les seves cases, els espais privats, les que ens donarien una informació més acurada de la realitat, perquè com apuntava Judit Carrera a *Magnètic Raval*, «si és cert que és en l'interstici entre espai privat i espai públic on es juga la salut democràtica de les ciutats, la precarietat de l'habitatge al Raval és un element menys visible però més cabdal encara que la qualitat dels seus espais públics». Per aquesta raó, González Virós considera que al Raval cal fer el mateix que ja s'ha fet a les Rambles, «una aproximació integral, entrant edifici per edifici, per fer un estudi de la propietat, analitzar cada negoci i la seva traçabilitat per determinar quins estan en l'economia criminal i quins no». I parla d'un fenomen que anomena de «*containerització* del Raval»: els habitatges i els comerços al Raval són com els contenidors que es carreguen i descarreguen al Port, caixes cegues on no se sap què hi ha. Efectivament, González Virós considera que el Raval no es pot entendre sense el seu context territorial, és un marge sí, però també el rereport: «És vital posar llum i taquígrafs al barri de la corrupció, les dinàmiques del qual, importades del Port, s'han estès a la resta de la ciutat».

«La ciutat no és un full en blanc, perquè cada generació hi deixa la seva petjada, també en l'aspecte social. El que ha passat segueix sent-hi.»

EL RAVAL REBEL

El Raval ja fa anys que va deixar de ser *El Xino*, però arrossega encara la sobre-densificació que l'ha caracteritzat al llarg de la història: quan ningú no s'ho esperava, en plena reforma urbanística del Pla central, a cavall entre els segles XX i XXI, va arribar al Raval la migració transnacional —del Marroc, l'Índia, el Pakistan o Bangladesh, principalment—, que, com va escriure Judit Carrera, va alterar profundament les claus del debat cultural de la ciutat i que altres, com Iñaki Garcia, veí de tota la vida i membre d'El Lokal, racó llibertari al cor del Raval, veu com un acte espontani de justícia poètica que va servir per frenar el procés imparable de gentrificació del barri —«els pobres no són atractius per a la gentrificació, i ells van arribar i s'hi van quedar, perquè el Raval sempre ha estat un lloc per als pobres i els especials», rebla. Sigui com sigui, avui, només al Raval Sud, la zona on es concentren les finques més malmeses i pobres, hi viuen 29.594 persones, la meitat de les quals d'origen estranger. I allà on molts hi veuen una eufemística multiculturalitat, el que hi ha, massa sovint, és pobresa. En ple segle XXI, continuen existint els pobres que descrivia Paco Candel a *La nova pobresa* el 1985, però amb un altre color de pell.

Com assenyala la catedràtica en Urbanisme Maria Rubert de Ventós, «la ciutat no és un full en blanc, perquè cada generació hi deixa la seva petjada, també en l'aspecte social. El que ha passat segueix sent-hi. Igual que passa amb les pedres, que encara que les desmuntis deixen restes, també segueix sent-hi el que ha passat en les persones». I té raó, tot segueix sent-hi: el 1856, Ildefons Cerdà dibuixava una avinguda al Raval que tornaria a projectar-se cent cinquanta anys més tard en forma de rambla

Bibliografia:

BAUTISTA, Consuelo (2012). *Raval*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

BUSQUETS *et al.* (2003). *La ciutat vella de Barcelona: un passat amb futur*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i UPC.

CIRICI PELLICER, Alexandre (edició 2012). *Barcelona pam a pam*. Barcelona: Ed. Comanegra.

GABANCHO, Patricia (1991). *El sol hi era alegre. La reforma urbanística i social de Ciutat Vella*. Barcelona: Procivesa.

GONZÁLEZ VIRÓS, Itziar (2012). *Per no perdre peu*. Barcelona: Ed. Comanegra.

del Raval; el 1985, un grup de prostitutes intentava crear una associació per defensar els seus interessos amb el nom d'Asociación Ciudadana de Libre Actuación Corporal, i, el 2018, altres dones ho tornarien a intentar —sense èxit— amb OTRAS, el sindicat de treballadores sexuals; el 1991, Patricia Gabancho escrivia que la Llei d'estrangeria no havia aconseguit fer fora del barri els «elements indesitjables» i el 2019, el secretari de l'Associació de Veïns del Raval, Antonio Martínez, reclama més presència policial al barri per fer front als menors estrangers que viuen a la ciutat sense família. I des que es va començar a parlar del fenomen del *mobbing* immobiliari al barri antic pels volts del 1988, i que va retratar tan bé, el 2004, el reportatge *Coacció a domicili* del programa *30 Minuts*, en què un veí del carrer d'En Robador definia l'assetjament sobre els llogaters indefensos com una massacre —«és la mort dels miserables», deia—, l'especulació immobiliària no ha deixat d'acarnissar-se amb els més indefensos del Raval. Aquest 2019, veïns del carrer Hospital, organitzats en el Sindicat de l'Habitatge del Raval, aconseguïen negociar un lloguer social amb el fons d'inversió Blackstone, que un any abans havia comprat la finca del número 99 amb finalitats especulatives. Miguel Martín, membre de l'assemblea Raval Rebel, explica que, al final, la violència immobiliària que tant s'ha abraonat amb el barri ha acabat generant una xarxa de suport mutu, un teixit veïnal per fer front al desemparrament que provoquen els desnonaments i les expulsions. En aquest sentit, Òscar Esteban, director de la fundació Tot Raval, que funciona com un espai comunitari per aglutinar els recursos públics i privats de què disposa el barri —des d'escoles de música fins a teatres i biblioteques, passant per comerços o programes d'alfabetització de dones—, defensa la necessitat de protegir el barri donant espais als seus moviments socials perquè «són els instruments que tenen els veïns per defensar-se del procés de gentrificació, que acaba generant espais de desigualtats molt elevades i una pressió molt bèstia sobre la població que no té recursos». «Els fons voltor que estan comprant el barri voldrien un Raval similar a veïnats contigus on hi ha més llits per a turistes que per a veïns, però si no volem perdre els centres històrics de les nostres ciutats, on la vida ha transcorregut sempre, calen decisions dràstiques que protegeixin la població», afegeix. Per a Esteban, la lluita contra la segregació escolar que provoca la pobresa del Raval —molts autòctons escolaritzen els seus fills i filles en escoles fora del barri— és essencial. Per al llibertari Iñaki Garcia, aquesta decisió dràstica hauria de passar per tocar elements estructurals, com ara regular el preu dels lloguers i desenvolupar mesures flexibles i tolerants, no exclusivament legalistes, en un barri on el 30% de l'economia, assegura, funciona en negre.

Per a Itziar González Virós, el futur del Raval passa per posar fi a la seva especialització en misèria, i això només es pot fer «alliberant les persones que es troben atrapades en les xarxes d'explotació i sotmetiment, de precarietat i de pobresa absoluta. Cal fer un pla contra la pobresa, que es diu Renda garantida de ciutadania, un pla integral que posi les persones al centre i que acabi d'alguna manera amb el mite incompreensible de la multiculturalitat. El futur és la deconstrucció del relat hegemònic d'un Raval marginal».

I Maria Rubert de Ventós, després d'un llarg silenci, diu: «El Raval és l'antídota a una Catalunya abstreta, perquè és un barri divers —el més divers d'Espanya, segurament— on conflueixen tots els conflictes, però és on també hi ha la llavor de les solucions, perquè els llocs on tothom està d'acord són els llocs que no es mouen».

Les veus del Raval

Els equipaments culturals han contribuït definitivament a la riquesa i la diversitat del Raval, tant en visitants com en residents. Però caldria preguntar-se si, més enllà d'esponjar el barri urbanísticament, han treballat per al barri o s'han centrat a captar el públic barceloní i el turista. Cada equipament concret mereixeria una anàlisi específica, però la mitjana seria, al meu parer, d'un suficient: hi ha gestos i permeabilitat al barri, però es podrien aprofundir més aquestes polítiques i mirar de convertir-les en unes eines potents d'integració. Dit això, el principal problema del barri no és el teixit cultural, sinó la falta d'atenció, municipal i de la Generalitat, que ha rebaixat la salubritat del Raval —primer requisit per dignificar-lo i insuflar-hi autoestima— i ha permès que la delinqüència s'hagi apropiat del carrer com feia dècades que no passava.

Àlex Guitérrez, periodista i veí del Raval

Durant els anys vuitanta, els alumnes —sobretot, les alumnes— sortien de l'Escola Massana pel carrer de l'Hospital en grup, per l'ambient «complicat» del carrer. Eren els anys en què als baixos de l'edifici de l'Antic Hospital de la Santa Creu, ocupats per l'escola, hi havia una dependència de la Policia Militar de la VI Flota dels Estats Units, per «fer dormir la mona» als soldats que havien provocat aldarulls, particularment al Barri Xino. La nostra Escola va ser una institució cultural pionera a instal·lar-se al barri el 1935. No sé si ha contribuït en positiu a desenvolupar-lo, però sí que puc afirmar que quan aquesta institució educativa va veure perillar la seva pervivència física al Raval, l'equip directiu que jo coordinava (1993-2000) sempre va defensar la idea que l'alumnat rebia el 50% dels objectius pedagògics de la nostra escola en el seu recorregut cap a les aules: el bany de realitat social i multicultural (amb els seus conflictes i riqueses) era i és bàsic per als futurs dissenyadors i artistes. Confio que no oblidaran mai la generositat del Raval, i que a través de la seva creativitat milloraran el barri i el món que ens ha tocat viure.

Jesús-Àngel Prieto,
professor de l'Escola Massana des de l'any 1979

Què en pensa, la gent del Raval, del paper que ha tingut la cultura al barri?

Els equipaments culturals sempre són una bona notícia, sobretot si un té un cert interès per la cultura. Al Raval tenen una presència gairebé icònica, com ara la plaça del MACBA i el seu edifici, *skaters* inclosos. Fan el barri més permeable. Hi acut gent de fora i això permet que s'adonin d'una altra realitat, més complexa, difícil de cubicar.

Per als forasters, els museus tenen el valor de l'atracció, en tots els sentits. Per als autòctons del barri, aborígens inclosos, aquests edificis singulars són més aviat punts d'orientació, pura cartografia. La cultura —i els seus equipaments— viu al marge de la realitat del barri, té un paper merament decoratiu, un fons d'escenari, però gens menyspreable. Afortunadament, la vida està molt per damunt de tot això. Amb totes les seves tragèdies, misèries, injustícies i una gran passió per viure, al barri encara hi ha xiquets que juguen al carrer.

Lola Canut i Enric Miró,
passavolants

Els equipaments culturals del barri s'han fet per a la resta de la ciutat i el turisme; la gent hi va, però no viu el barri; hi entren i en surten, tornen a les Rambles o a l'hotel, però no es queden aquí. Han servit per esponjar-lo urbanísticament, però no socialment, perquè el Raval continua sent un barri estigmatitzat. Caldria que tant l'Ajuntament com la Generalitat fessin més campanyes per promocionar els equipaments culturals entre la gent que hi viu.

Antonio Martínez,
secretari de l'Associació de Veïns del Raval

«Les fotografies de Bautista defugen intencionadament l'estigma del Barri Xino o del Districte V i podem considerar-les una representació dels corrents que actualment defineixen el Raval com un territori de màxima pluralitat on els habitants, però també els passavolants, interaccionen entre ells i amb l'espai públic amb una diversitat de registres i un dinamisme tals que converteixen aquest barri, en molts sentits una perifèria dins la mateixa ciutat de Barcelona, en un gresol de cultura urbana.»

Jordi Calafell, comissari de l'exposició *Consuelo Bautista. Raval* (Arxiu Fotogràfic de Barcelona).

El Raval en xifres

 109,8 ha

 47.605

→ 25.609 homes

→ 21.996 dones

→ 23.810, el 50% estrangeres

 70 països

Principals nacionalitats:

→ Pakistan

→ Filipines

→ Bangladesh

16-64 anys → 74,7%

959 habitants / ha residencial

*molt per sobre de la mitjana del districte de Ciutat Vella i de la ciutat.

17.212 habitatges amb una mitjana ocupacional de

2,8 persones / habitatge

*Gairebé la meitat tenen menys de 60 m², la majoria es concentren a l'eix Drassanes-Pla Central-Joaquín Costa.

Activitats econòmiques

→ Turisme i hostaleria: **24,5%**

→ Comerç: **22,8%**

→ Ensenyament: **18,6%**

L'obsessió pel sanejament: un barri de plans

El Raval, abans el barri de l'Hospital i dels Tallers, després el de les Drassanes o el Districte V, més tard *El Xino* i, en realitat, sempre un raval, no va deixar mai d'estar a l'ull de l'huracà, i els seus plànols, a sobre de les taules dels despatxos d'urbanistes i polítics dels últims cent seixanta anys. Des de l'enderroc de les muralles que tancaven la ciutat, es van succeir diverses propostes de reforma urbanística del barri. Algunes van quedar en un calaix, altres van reeixir. Totes, de la primera a l'última, es van dissenyar perseguint objectius comuns, tot i que en moments històrics radicalment diferents. Buscaven, sobretot, la millora higiènica i sanitària dels habitatges —se'n diu sanejament—, i la reivindicació de la centralitat simbòlica del barri. De fet, és precisament en el Pla Cerdà on apareix l'embrió de l'actual rambla del Raval com a proposta d'una gran obertura que havia de travessar Ciutat Vella entre el Paral·lel i la Rambla per esponjar la sobredensificació de sostre i que es va mantenir en molts altres plans posteriors, com el d'Antoni Darder del 1918, que tampoc va tirar endavant. En realitat, una de les propostes més sòlides i innovadores per al Raval arribaria el 1932, en plena República, de la mà de Le Corbusier i el GATPAC, que, en el seu Pla Macià, proposarien espais verds i enderrocs d'illes en espais estratègics del barri per aixecar habitatges funcionals i avançar, a poc a poc, cap a una reforma integral. Era el seu projecte racionalista per posar fi a un dels problemes més greus del moment a la ciutat, l'alta mortalitat provocada per les infeccions de tuberculosi. La Guerra Civil, però, va escapar el projecte i, de fet, el Raval i els seus habitants van quedar a mercè de les bombes de l'aviació italiana. Els voltants de les Drassanes van ser l'àrea més castigada pels bombardejos, i els forats i les runes van quedar en bona part intocables fins als anys seixanta. Durant la dictadura encara s'aprovaria el Pla parcial d'ordenació del nucli antic, del 1959, que, al Raval, es va centrar en l'obertura de l'avinguda García Morato, avui de les Drassanes, l'últim esglaió d'un pla més ambiciós que pretenia unir el Port amb la zona alta de la ciutat. El cor del barri, però, restaria intocable i abandonat, com una zona de censura en els plànols oficials del franquisme. Caldria esperar a la mort del dictador per a l'aprovació del nou Pla general metropolità, el 1976, que assentaria les bases de totes les intervencions i les reformes posteriors, que culminarien amb la gran reforma del Raval Sud, ja al segle XXI.

Des de mitjan dels anys 80 fins avui, el Raval ha vist instal·lar en el seu interior una sèrie d'equipaments culturals, moderns, diàfans, de dimensions impensables fins aleshores en la laberíntica estructura del barri, que n'han volgut impulsar la transformació social a través de la cultura. El Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (Macba) i la Filmoteca de Catalunya en són exemples.
© Shutterstock.